כיתה ז' | גמרא | שיעור 4 מתוך 4 | 45 דק' | שבת כג ע"ב

חמ"ד: בתכנית הגמרא לכיתה ז' (אפשרות ב) נלמדות סוגיות חנוכה במסכת שבת, דף כא ע"א–כג ע"ב. ממלכתי: אין חובת גמרא בתכנית; אפשר ללמד כהעשרה לקראת חנוכה.

"נר ביתו עדיף": שלום בית ופרסומי ניסא

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יסבירו את שלוש ההכרעות של רבא: נר ביתו מול נר חנוכה, נר ביתו מול קידוש, ונר חנוכה מול קידוש.
- התלמידים יסבירו את שני השיקולים: "שלום ביתו" ו"פרסומי ניסא", ואת השיקול "תדיר".
- התלמידים יקראו את דברי רב הונא ואת שני הסיפורים על "הרגיל בנר", ויסבירו אותם בעזרת רש"י.
- התלמידים ינסחו תשובה אישית לשאלה הגדולה של היחידה, עם ראיה מהסוגיה.

❓ השאלה הגדולה של היחידה

למי נועד נר חנוכה: להאיר לי, או לפרסם את הנס לאחרים?

בכל שיעור נמצא בגמרא תשובה חלקית: איזה שמן, מתי ועד מתי, איזו ברכה ומה קודם למה. בשיעור האחרון כל תלמיד יכתוב תשובה משלו, עם ראיה מהסוגיה.

🧪 פתיחה: רק שקל אחד

מציגים מצב: **למשפחה ענייה יש כסף לנר אחד בלבד בערב שבת שהוא גם ערב חנוכה. איזה נר תקנה?** התלמידים מצביעים ומנמקים בשני משפטים. רושמים את הנימוקים על הלוח. (5 דקות)

📖 הסבר למורה

רבא פוסק שלושה מצבים של אין כסף לשניהם. נר ביתו (נר שבת, לפי רש"י) עדיף על נר חנוכה ועל קידוש, "משום שלום ביתו". רש"י מסביר שבני הבית מצטערים לשבת בחושך. בין נר חנוכה לקידוש רבא מתלבט: קידוש עדיף כי הוא "תדיר" (מצווה שחוזרת כל שבוע), או נר חנוכה עדיף "משום פרסומי ניסא". הוא מכריע: נר חנוכה עדיף.

זה רגע השיא של היחידה: בתוך סדר העדיפויות של רבא מופיעים שני ערכים, שלום הבית ופרסום הנס. אפשר לראות כאן (פירוש שלנו) תשובה כפולה לשאלה הגדולה: הנר נועד לפרסם את הנס, ובכל זאת שלום בית קודם לו.

רב הונא מוסיף: "הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים". רש"י מקשר לפסוק "כי נר מצוה ותורה אור" (משלי ו, כג): נר המצווה מביא את אור התורה. אחריו באים שני סיפורים על רב הונא ורב חסדא, שעברו

ליד בתים שהקפידו בהרבה נרות, וניבאו שייצאו מהם חכמים. הפירוש של רש"י הוא פרשנות, ואפשר לדון עם התלמידים בקשר בין בית שמאיר לבין ילדים שאוהבים ללמוד.

📜 המקור (הגמרא מתוך ספריא, מהדורת William Davidson המנוקדת; רש"י מתוך ספריא, דפוס וילנא)

מילים קשות: **פְּשִׁיטָא לִי** = פשוט לי, ברור לי; **עָדִיף** = עדיף, קודם; **בָּעֵי** = שואל, מתלבט; **דִּתְדִּיר** = שהוא תדיר, חוזר הרבה; **פַּרְסוֹמֵי נִיסָּא** = פרסום הנס; **בָּתַר דְּבַעְיַה, הֲדַר פַּשְׁטַה** = אחרי ששאל, חזר ופתר; **חָלֵיף וְתָנֵי** = עובר ושונה (רש"י: עובר תמיד); **שְׁרָגֵי** = נרות.

גמרא, שבת כג ע"ב: מה קודם?

אָמַר רָבָא: פְּשִׁיטָא לִי, נֵר בֵּיתוֹ וְנֵר חֲנוּכָּה — נֵר בֵּיתוֹ עָדִיף, מִשּׁוּם שְׁלוֹם בֵּיתוֹ. נֵר בֵּיתוֹ וְקִידּוּשׁ הַיּוֹם — נֵר בֵּיתוֹ עָדִיף, מִשּׁוּם שְׁלוֹם בֵּיתוֹ. בָּעֵי רָבָא: נֵר חֲנוּכָּה וְקִידּוּשׁ הַיּוֹם מַהוּ? קִידּוּשׁ הַיּוֹם עָדִיף — דְּתִדִּיר, אוֹ דִילְמָא נֵר חֲנוּכָּה עָדִיף — מִשּׁוּם פַּרְסוֹמֵי נִיסָּא? בָּתַר דְּבַעְיַה, הֲדַר פַּשְׁטַה: נֵר חֲנוּכָּה עָדִיף, מִשּׁוּם פַּרְסוֹמֵי נִיסָּא.

🔤 **תרגום חופשי שלנו (לא נוסח הגמרא):** אמר רבא: פשוט לי: נר ביתו ונר חנוכה (כשאין כסף לשניהם), נר ביתו עדיף, משום שלום ביתו. נר ביתו וקידוש היום, נר ביתו עדיף, משום שלום ביתו. שאל רבא: נר חנוכה וקידוש היום, מה הדין? קידוש היום עדיף, כי הוא תדיר (חוזר כל שבוע)? או אולי נר חנוכה עדיף, משום פרסום הנס? אחרי ששאל, חזר ופתר: נר חנוכה עדיף, משום פרסום הנס.

גמרא, שבת כג ע"ב: הרגיל בנר

אָמַר רַב הוּנָא: הָרָגִיל בְּנֵר הָוְיִין לֵיהּ בָּנִים תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. הַזָּהִיר בִּמְזוּזָה — זוֹכֶה לְדִירָה נָאָה. הַזָּהִיר בְּצִיצִית — זוֹכֶה לְטַלִּית נָאָה. הַזָּהִיר בְּקִידּוּשׁ הַיּוֹם — זוֹכֶה וּמְמַלֵּא גַּרְבֵּי יַיִן. רַב הוּנָא הֲוָה רָגִיל דַּהֲוָה חָלֵיף וְתָנֵי אַפִּתְחָא דְּרַבִּי אָבִין נַגָּרָא. חֲזָא דַּהֲוָה רָגִיל בִּשְׁרָגֵי טוּבָא, אֲמַר: תְּרֵי גַּבְרֵי רַבְרְבֵי נָפְקִי מֵהָכָא. נָפְקִי מִינַּיְיהוּ רַב אִידִי בַּר אָבִין וְרַב חִיָּיא בַּר אָבִין. רַב חִסְדָּא הֲוָה רָגִיל דַּהֲוָה חָלֵיף וְתָנֵי אַפִּיתְחָא דְּבֵי נָשָׂא דְּרַב שֵׁיזְבִי. חֲזָא דַּהֲוָה רָגִיל בִּשְׁרָגֵי טוּבָא, אֲמַר: גַּבְרָא רַבָּא נָפֵק מֵהָכָא. נָפַק מִינַּיְיהוּ רַב שֵׁיזְבִי.

🔤 **תרגום חופשי שלנו (לא נוסח הגמרא):** אמר רב הונא: מי שמקפיד בנר, יהיו לו בנים תלמידי חכמים. המקפיד במזוזה, זוכה לדירה נאה. המקפיד בציצית, זוכה לטלית נאה. המקפיד בקידוש היום, זוכה וממלא כדי יין. רב הונא היה רגיל לעבור (ולשנות) ליד הפתח של רבי אבין הנגר. ראה שהוא מקפיד בהרבה נרות. אמר: שני אנשים גדולים ייצאו מכאן. ויצאו מהם רב אידי בר אבין ורב חייא בר אבין. רב חסדא היה רגיל לעבור ליד הפתח של בית המשפחה (רש"י: של אביו, ויש אומרים: של חותנו) של רב שיזבי. ראה שהם מקפידים בהרבה נרות. אמר: אדם גדול ייצא מכאן. ויצא מהם רב שיזבי.

רש"י, ד"ה נר ביתו ונר חנוכה

נר ביתו ונר חנוכה - נר ביתו בשבת והוא עני ואין לו כדי לקנות שמן לשתי נרות:

רש"י, ד"ה שלום ביתו

שלום ביתו - והכי אמרינן לקמן (שבת דף כה:) ותזנח משלום נפשי זו הדלקת נר בשבת שבני ביתו מצטערין לישב בחשך:

רש"י, ד"ה בנים תלמידי חכמים

בנים תלמידי חכמים - דכתיב (משלי ו׳:כ"ג) כי נר מצוה ותורה אור על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור דתורה:

רש"י, ד"ה חליף ותני

חליף ותני - עובר ושונה כלומר עובר תמיד:

רש"י, ד"ה דבי נשא

דבי נשא - אביו ואיכא דאמרי חמיו:

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בגמרא במפורש, ובצד השני פירוש, עם שם המפרש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהגמרא.

📜 **כתוב:** "נֵר בֵּיתוֹ עָדִיף, מִשּׁוּם שְׁלוֹם בֵּיתוֹ"

💭 **מפרשים:** רש"י: נר ביתו = "נר ביתו בשבת והוא עני ואין לו כדי לקנות שמן לשתי נרות"; ושלום ביתו: "שבני ביתו מצטערין לישב בחשך".

📜 **כתוב:** "נֵר חֲנוּכָּה עָדִיף — מִשּׁוּם פַּרְסוֹמֵי נִיסָּא"

💭 **מפרשים:** פירוש שלנו (לדיון): פרסום הנס גובר אפילו על מצווה "תדירה" כמו קידוש, אבל לא על שלום הבית. כדאי לשאול את התלמידים מה זה מלמד על סדר העדיפויות.

📜 **כתוב:** "הָרָגִיל בְּנֵר הָוְיִין לֵיהּ בָּנִים תַּלְמִידֵי חֲכָמִים"

💭 **מפרשים:** רש"י: "דכתיב (משלי ו׳:כ"ג) כי נר מצוה ותורה אור על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור דתורה".

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: דף המקורות מהעמוד הזה (או הגמרא), דף עבודה, לוח

1. פתיחה: רק שקל אחד, איזה נר? (5 דקות)
2. קריאת דברי רבא ובניית סולם עדיפויות על הלוח (10 דקות)
3. רש"י: נר ביתו ו"שלום ביתו"; דיון: למה שלום בית קודם לפרסום הנס? (7 דקות)
4. רב הונא והסיפורים: "הרגיל בנר" (8 דקות)
5. עבודה בזוגות: דף העבודה (7 דקות)
6. סיכום היחידה: כל תלמיד כותב תשובה לשאלה הגדולה, וכרטיס יציאה (8 דקות)

💬 שאלות בשלוש רמות

הבנה (מה כתוב?)

1. מה עדיף לפי רבא: נר ביתו או נר חנוכה? ומה הנימוק?
2. מה הכריע רבא בין נר חנוכה לקידוש היום?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. הסבירו את שני הצדדים בשאלה של רבא: "תדיר" מול "פרסומי ניסא".
2. איך רש"י מסביר את "הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים"?

הערכה (מה דעתי?)

1. האם אתם מסכימים ששלום הבית קודם לפרסום הנס? נמקו.
2. חזרו לשאלת היחידה: למי נועד נר חנוכה? כתבו תשובה עם ראיה אחת לפחות מהשיעורים.

🏁 סיכום השיעור

זה השיעור האחרון ביחידה. כל תלמיד כותב תשובה לשאלה הגדולה, "למי נועד נר חנוכה?", עם ראיה מהסוגיות: השמנים (שיעור 1), "עד שתכלה רגל מן השוק" (שיעור 2), ברכת הרואה (שיעור 3) ו"פרסומי ניסא" (השיעור הזה).

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק:

1. סדרו מהעדיף לפחות עדיף: קידוש היום, נר ביתו, נר חנוכה.
2. במשפט אחד: מה למדתי ביחידה על נר חנוכה?

💡 הערות למורה

רש"י מפרש "נר ביתו" כנר שבת, במצב של אדם עני שאין לו כסף לשני נרות. כדאי להדגיש שזו סוגיה על מצב של מחסור, ולא על בית רגיל.

רש"י על "שלום ביתו" מפנה לשבת כה ע"ב ולפסוק "ותזנח משלום נפשי" (איכה ג, יז). אפשר להראות לתלמידים שרש"י מחבר בין סוגיות.

"זוכה לדירה נאה", "טלית נאה" וכו' הם דברי אגדה. כדאי להציג אותם כרעיון שהגמרא מלמד (מצווה שאדם מקפיד בה "מחזירה" לו טוב), ולא כהבטחה.

למתקשים: דף עם תמיכה, ובו מחסן מילים, שאלות בחירה ומשפטי פתיחה.

📝 בדף העבודה

סולם עדיפויות להשלמה, שאלות על שלום בית ופרסום הנס, שאלה על "הרגיל בנר", ו★ כתיבת תשובה לשאלת היחידה. מחוון מלא בעמוד השני.

יש גם גרסה עם תמיכה (מחסן מילים, שאלות בחירה, משפטי פתיחה ומחוון משלה), ודף סיכום של עמוד אחד לתלמידים, להדבקה במחברת או לחזרה לפני מבחן.

מקורות

- שבת כג ע"ב (ספריא)
- רש"י על שבת כג ע"ב (ספריא)
- יחידת חנוכה באתר: מקבים, הגמרא ו"על הניסים"

מחוון: "נר ביתו עדיף": שלום בית ופרסומי ניסא

1. נר ביתו עדיף, "משום שלום ביתו". נר ביתו עדיף, "משום שלום ביתו". נר חנוכה עדיף, "משום פרסומי ניסא" (אחרי ש"בעי" ו"הדר פשטה").
2. רש"י: "נר ביתו בשבת", כשהוא עני ואין לו כסף לשני נרות. שלום ביתו: "שבני ביתו מצטערין לישב בחשך".
3. קידוש: "דתדיר", מצווה שחוזרת כל שבוע. נר חנוכה: "משום פרסומי ניסא". רבא הכריע: נר חנוכה עדיף.
4. "הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים". רש"י: מהפסוק "כי נר מצוה ותורה אור", על ידי נר המצווה (שבת וחנוכה) בא אור התורה.
5. ראה שרבי אבין מקפיד בהרבה נרות ("רגיל בשרגי טובא"), ואמר: "תרי גברי רברבי נפקי מהכא", שני אנשים גדולים ייצאו מכאן. ואכן יצאו רב אידי בר אבין ורב חייא בר אבין.
6. תשובה פתוחה. ראיות אפשריות: שמנים פסולים מותרים כי "אסור להשתמש לאורה" (שיעור 1); "עד שתכלה רגל מן השוק" (שיעור 2); גם "הרואה" מברך (שיעור 3); "פרסומי ניסא" גובר על קידוש (שיעור 4). לקבל גם תשובה מורכבת: שלום הבית קודם.